

ПРОЦЕДУРА ІМПІЧМЕНТУ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ: КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ТА ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

*Римарчук Н. А.,
студентка 2 курсу
Національного університету
«Одеська юридична академія»*

Проблема відповідальності органів державної влади та вищих посадових осіб набуває особливої актуальності, оскільки вони є гарантами прав і свобод людини, захисниками найважливіших життєвих цінностей людини і громадянина та держави в цілому. Ґрунтовного аналізу потребує дослідження феномена імпічменту як заходу позбавлення повноважень вищих посадових осіб за скоєння ними державної зради чи інших злочинів. Зарубіжна практика свідчить, що імпічмент через складну процедуру його проведення і підстави ініціювання, по суті, застосовується дуже рідко і не досягає свого результату.

Слід зазначити, що процедура імпічменту є одним із ефективних засобів впливу та контролю за діяльністю глави держави. Як правило, більшість конституцій зарубіжних країн досить детально врегульовують цю процедуру на конституційному рівні, проте у практиці реалізації конституційно-правових приписів

існує чимало проблем, пов'язаних із недосконалістю законодавства у цій галузі. Це, у першу чергу, пов'язано із недостатньою теоретичною розробкою цього важливого конституційно-правового інституту [9, с. 47].

Поняття інституту імпічменту має важливе значення для характеристики глави держави і уряду як державних інститутів [8, с. 285]. У літературі можна зустріти широку варіативність щодо поняття інституту імпічменту. Існує досить багато його визначень, в яких неоднакового висвітлюється його сутність та зміст. Полісемантичне тлумачення терміна «імпічмент» пов'язане перш за все з тим, що ця процедура в кожній державі істотно відрізняється за підставами і суб'єктами. Загальновизнаним є розуміння імпічменту як процедури притягнення до відповідальності і усунення з посади посадових осіб [3, с. 239].

Імпічмент також визначається у деяких країнах як конституційно встановлений порядок притягнення парламентом до відповідальності вищих посадових осіб держави (президента, міністрів, суддів вищих судів та ін.) за порушення ними законів. Під імпічментом також розуміють особливий порядок (процедуру) обвинувачення посадових осіб держави (президентів, міністрів, суддів та ін.), передбачений конституціями ряду країн, зокрема США, та в тій чи іншій формі – Англії, Франції, деяких держав Латинської Америки та ін. Крім вище сказанного, імпічмент тлумачать і як одну з форм конституційної відповідальності [6, с. 17].

Виходячи з вище сказанного та незважаючи на такий плюралізм поглядів, все ж таки справжнє функціональне призначення цього конституційно-правового інституту, на мою думку, залишається нез'ясовним в повній мірі.

Щодо механізму застосування імпічменту, то існує багато розбіжностей застосування даного явища в різних країнах. Так, конституції низки країн Європи відносять процес імпічменту до компетенції суду. В одних країнах в цьому бере участь Конституційний Суд (Німеччина, Литва, Словаччина, Хорватія), в інших – Верховний Суд (Кіпр), а в деяких – обидва (Росія, Україна). Одне з найважливіших спірних питань сучасного інституту імпічменту - питання про повноваження суду. Згідно з Конституцією

Словенії тільки Конституційний Суд приймає рішення про відповідальність президента або відкидає пред'явлені йому звинувачення. У деяких державах конституційну санкцію застосовує парламент, але висновки суду незаперечні [5, с. 64].

Процес імпичменту вимагає регламентації і за процесуальними мотивами. Формально звинувачення пред'являє парламент. Але звинувачення депутати можуть пред'явити лише за наявності вагомих доказів. Якби парламент вивчав матеріали справи, це відняло б неймовірно багато часу і зруйнувало б його нормальну роботу. Саме тому в парламенті створюються тимчасові комітети або комісії, повноваження яких обмежуються підготовкою відповідних матеріалів. Результатом діяльності цієї комісії є висновок про наявність фактичних обставин, покладених в основу звинувачення. У США таку функцію має юридичний комітет Палати представників, в Литві – Спеціальна комісія з розслідування, в Росії – спеціальна комісія [7, с. 46]. В Італії і Австрії рішення приймається на спільному засіданні обох палат. Конституція Російської Федерації передбачає ініціативу тільки нижньої палати парламенту – Державної Думи, де рішення приймається двома третинами голосів. У США розгляд справ про імпичмент можна поділити на три стадії: переслідування палатою представників; розгляд матеріалів відповідним комітетом палати; судові слухання в сенаті, що закінчуються винесенням вироку. Після висунення обвинувачення конституції деяких держав, наприклад, Словенії та Угорщини, передбачають можливість припинення повноважень президента до закінчення розгляду справи. Що стосується створення спеціальної слідчої комісії, то в деяких країнах створення такої комісії не передбачено, зокрема у Румунії та Болгарії прийняттю рішення передує розгляд справи та висновки Конституційного Суду.

В узагальненому вигляді будь-яка процедура імпичменту президента включає обов'язково стадії ініціювання, розслідування, розгляду його висновків та прийняття рішення по справі. Порушення питання про імпичмент здійснюється у стінах представницького органу за ініціативою групи парламентарів. Їх кількість визначається національним законодавством. У республіці Болгарія, зокрема, обвинувачення висувається за пропозицією не менш

ніж чверті народних представників і вважається підтриманим, якщо за нього проголосувало більше третини депутатів, в Литві – за рішенням кваліфікованої більшості[4, с. 152].

Імпічмент – багатофункціональний інститут, це пов'язано з тим, що світова конституційна практика виробила безліч його підстав, дуже різномірних: порушення конституції – Австрія, Молдова, Хорватія; державна зрада – Казахстан, Туреччина, Чехія; вчинення тяжких злочинів – Вірменія, Грузія, Білорусія, Республіка Кіпр; порушення присяги – Литовська Республіка; негідну поведінку – Мальта, Руанда. Виходячи з цього, можна стверджувати, що мета імпічменту полягає не тільки в усуненні від влади осіб, які здійснили правопорушення, а й у дотриманні балансу гілок влади, недопущенні зловживання владою, забезпеченні належного здійснення Президентом своїх функцій.

Доволі часто названі підстави у конституційному законодавстві так чи інакше поєднуються, збільшуючи функціональний потенціал імпічменту. Так, в Болгарії, Грузії - державна зрада і порушення конституції; в Італії - державна зрада або посягання на конституцію; на Філіппінах - порушення конституції, зрада, хабарництво та інші тяжкі злочини; у Фінляндії - зрада Батьківщині, вчинення тяжкого злочину чи злочину проти людства [2, с. 33].

Інколи формулювання підстав імпічменту вкрай туманне, не досить чітке, що, безперечно, дозволяє будь-які діяння підвести під ці підстави. Так, в Аргентині Президент усувається з посади за «погане виконання своїх обов'язків» (ст. 53 Конституції), в Єгипті - за «невірність конституційному ладу» (ст. 130). Нарешті, в ряді країн узагалі відсутні будь-які юридичні підстави імпічменту, що робить главу держави практично беззахисним перед можливим обвинуваченням - Латвія, Естонія. У конституційній доктрині США переважає позиція, згідно з якою імпічмент не повинен зводитися лише до кримінально каранних діянь, що підставою для ініціювання імпічменту може слугувати будь-яка дія президента, що підриває довіру до федерального уряду.

В історії існує чимало випадків, коли особи були піддані імпічменту, зокрема Білл Клінтон (США), Борис Єльцин (Росія) тощо. Абольхассан Банісад (Іран), Фернандо Коллор де Мейо

(Бразилія), Карлос Андрес Перес, Венесуели (Венесуела) були усунені.

Виходячи з вище сказаного можна стверджувати, інститут імпичменту передбачений у конституційному законодавстві багатьох зарубіжних країн, що пояснює його важливість. Однак слід зазначити, що практика застосування імпичменту через складну процедуру його проведення і підстави ініціювання застосовується дуже рідко і не досягає свого результату. Процедура імпичменту відіграє важливу роль у становленні правової держави, перш за все демократії, тому потребує більшого акцентування уваги при розгляді і вивченні його, визначення науково-практичних пропозицій, які спрямовані на створення необхідної нормативної бази, тобто створення такої правової конструкції, яка стала б реальною для застосування інституту імпичменту.

ЛІТЕРАТУРА

- 1) Авакьян С.А. Конституционное право. Энциклопедический словарь. - М.: Норма, 2001. - 688 с.
- 2) Дзидзоев Р.М. Институт импичмента в России / Р. М. Дзидзоев. - М.: Юрлитинформ, 2010. - 216 с.
- 3) Конституційне право: Словник термінів / П.П.Шляхтун. - К.: Либідь, 2005. - 566 с.
- 4) Мельник О. Імпічмент президента. Можливість і доцільність / Віче. - 2000. - № 2. - С. 150-155.
- 5) Наливайко О.І. Порівняльно-правовий аналіз реалізації процедури імпичменту // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ., - С.61-70.
- 6) Онищук Н. Импичмент с правовым лицом / Н. Онищук // Зеркало недели. - 2002. - № 38 (413). - С. 16-21.
- 7) Статкявичус М. Перспективы развития института импичмента в современном демократическом государстве // Правоведение. - 2004. - № 5. - С. 42-50.
- 8) Шаповал В.М. Конст. право зар країн: Академ курс: Підручник /В.М.Шаповал.. - К.: Юрінком Інтер, 2011. - 464 с.
- 9) Шевчук А.З. Підстави імпичменту: конституційно-правові норми та практика їх реалізації. Науковий вісник

Чернівецького університету. – 2012.- Вип. №618 .Правознавство.
- 47-51 с.

Керівник: Назарко Аркадій Тимофійович – асистент
кафедри конституційного права Національного університету
«Одеська юридична академія»